

Н. Є. Гапотченко
Артемівськ. Україна

УДК 81“42+811.133

**АКТУАЛІЗАЦІЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРЕМИ ФРАНКОФОНІЯ У
 ФРАНКОМОВНИХ ПИСЕМНИХ ОФІЦІЙНИХ ДИСКУРСАХ**

Дослідження лінгвокультурологічного аспекту писемних дискурсів ЗМІ сприяє висвітленню найвагоміших чинників їхнього формування та функціонування. У писемних франкомовних повідомленнях актуалізуються лінгвокультурами, притаманні національним культурам країн франкомовної спільноти. Дослідження ядерних лінгвокультурем, що відбивають загальну тематику, семантику й прагматику дискурсів та емерджентної інформації, яку може виокремити з них адресат, спирається на засади цілої низки наук – сучасної дискурсології, лінгвокультурології, історії французької мови, історії розвитку франкомовних суспільств тощо.

У сучасному мовознавстві увага українських та зарубіжних дослідників є значною мірою сконцентрованою на комплексному дослідженні лінгвокультурологічної сутності дискурсів (А. Д. Белова, М. М. Болдирев, В. В. Воробйов, В. В. Карасик, О. С. Кубрякова, Дж. Лакофф, Ж. Фоконьє та ін.), що подаються в соціумі. З огляду на розповсюдженість французької мови у світі франкомовні офіційні дискурси є предметом уваги багатьох лінгвістів (М. Д. Гулей, Г. Ф. Моршкіна, О. І. Чередниченко, Ж.-М. Адам, Л. Месауді, Г. Тюайон та ін.), оскільки такі дискурси є однією з найвагоміших форм об’єктивації свідомості у вербальній та невербальній презентації [1, с. 60]. Офіційні дискурси є поширеним видом подання інформації масового призначення.

Метою статті є визначення основних лінгвокультурологічних чинників, що сприяють актуалізації лінгвокультурами ФРАНКОФОНІЯ у франкомовних писемних офіційних дискурсах.

Мета дослідження зумовила необхідність вирішення наступних завдань статті: проаналізувати основні чинники національних картин світу, що традиційно актуалізуються у франкомовних писемних офіційних дискурсах;

розглянути емерджентну інформацію, зумовлену аксіологемами окремих загальнонаціональних франкомовних картин світу; вивчити семантику лінгвокультурами ФРАНКОФОНІЯ у писемних офіційних дискурсах з урахуванням сучасної глобалізації світових процесів.

Офіційні дискурси поєднують значну кількість переважно асиметрично розташованих суб'єктів та об'єктів, оскільки в них адресант є традиційно меншим за чисельністю (уряд, редакція, організація та ін.), ніж адресат, який частіше за все представлений усім соціумом. В офіційних писемних дискурсах подаються відомості, з якими обізнані політичні діячі, представники офіційних організацій, журналісти та ін., тобто люди, які мають інтенцію донести соціально вагому інформацію масовому адресату, отже, семантика таких дискурсів пов'язана з їхньою прагматикою та відбиває основні чинники сучасної повідомленню індивідуальної та загальнонаціональної культурної картин світу.

Індивідуальна мовна свідомість дозволяє людині вербально відтворити генетично закладені цінності. Проте, індивідуальні здібності мовної свідомості франкомовної людини завжди ґрунтуються на її оригінальному, неповторюваному тезаурусі, побудованому на арсеналі комунікативних засобів, відібраних із потенціалу системи окремої мови для пасивного та активного уживання, а також на комплексі ключових конструктів, які формують ядро традиційної для кожної національної франкомовної картини світу.

Мовна свідомість людини є складною категорією, сутність якої зумовлена специфікою загальнонаціональної мовної картини світу та лінгвокультурного простору, в якому відбувається інформування. Мовна свідомість є відбитком світових процесів, об'єктивної реальності в аксіологічному, візуальному, вербальному та невербальному проявах. Розгляд мовної свідомості у вузькому смислі є тотожним аналізу мовних конструктів, які виникають у підсвідомості франкомовної людини та реалізуються власне у комунікації [6, с. 77].

Традиційно у писемних дискурсах франкомовної комунікації актуалізуються національно зумовлені лінгвокультурами ЛЮДИНА, СОЦІУМ, ПОЛІТИКА, ОФІЦІЙНІ ВІДНОСИНИ, ЗМІ, СВІТОВІ ЦІННОСТІ,

НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ, МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ тощо, однак, крім базових лінгвокультурам у таких дискурсах okazіонально, але свідомо можуть бути подані більш вузькі лінгвокультурами. Наприклад, в окремих випадках можна простежити втілення лінгвокультурами ЧУЖІ (ІМАГОЛОГІЧНІ) ЦІННОСТІ, що є надзвичайно актуальним з огляду на статус французької в колишніх колоніях Франції.

У франкомовних писемних дискурсах ЗМІ розповсюдженою є реалізація антиномічних лінгвокультурам МОЇ ІНДИВІДУАЛЬНІ ЦІННОСТІ=НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ МОГО НАРОДУ (МОЄЇ КРАЇНИ) – НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ ІНШОГО НАРОДУ (ІНШОЇ КРАЇНИ) ФРАНКОМОВНОЇ СПІЛЬНОТИ (або НЕФРАНКОМОВНОЇ СПІЛЬНОТИ). Подання в офіційних писемних дискурсах пар протилежних лінгвокультурам, що відбивають, зокрема, ставлення до мови як засобу презентації інформації, є однією з типових рис національних культур [4, с. 106; 5, с. 472].

Емерджентність в інтерпретаціях лінгвокультурам у межах франкомовної культури пояснюється різним світобаченням, зумовленим специфікою національної картини світу, отже, й світосприйняттям. Для тлумачення емерджентності необхідно переходити до розгляду глибинної, національно зумовленої семантики лінгвокультурам, інтерпретації їхніх чинників. Емерджентність у дискурсах фактично презентує імпліцитну інформацію, яка відбиває у мовленні чинники, зумовлені аксіологемами загальнонаціональної картини світу [2, с. 464]. У кожному франкомовному дискурсі знаходить відображення національна картина світу, яка накладається на мовленнєві конструкти як імпліцитна інформація. Емерджентність кожної лінгвокультурами для автора та адресата може не співпадати, отже, відрізняється й ядро-периферійний розподіл конструктів лінгвокультурам в індивідуальних картинах автора та адресата. Наповнення емерджентності змінюється залежно від прагматичної настанови дискурсу, контенту франкофонії у національній культурі, індивідуальних цінностей адресата тощо.

Офіційні дискурси мають інформативний та прескриптивний характер, оскільки радять або спонукають обов'язково вчиняти саме у запропонований у

дискурсі спосіб [там само]. В окремих лінгвокультурних національних просторах асиметричність франкомовних дискурсів масової комунікації є завуальованою, імпліцитною, а офіційні документи подаються нейтрально, без називання укладача, що пояснюється демократизованістю національної картини світу. Девіз Франції – Свобода, Рівність, Братерство (Liberté, Égalité, Fraternité) – фактично демонструє три ключових, ядерних конструкти демократизованої картини світу французького суспільства. Такий самий девіз має республіка Гаїті, до 1961 р. французька була єдиною офіційною мовою в країні, а сьогодні французька залишається лише однією з офіційних мов Гаїті, вона значно поступається креольській, яка має статус першої офіційної мови у республіці. Отже, лінгвокультурема ФРАНКОФОНІЯ має останнім часом регресивну динаміку, їй притаманна пежоративна конотація у національній картині світу Гаїті. Хоча креольська мова має підґрунтям французьку XVII-XVIII ст. та окремі елементи, запозичені з інших мов, вона сприймається сьогодні як окрема від французької мова, отже, лінгвокультурема ФРАНКОФОНІЯ асоціюється сьогодні з індивідуальним для гаїтян баченням національних цінностей меншості або еліти, а також імагологічних цінностей.

Девізом частково франкомовної Федеративної республіки Швейцарія, яка складається з двадцяти кантонів та шести полукантонів, є латинське «Unus pro omnibus omnes pro uno», українською «Один за всіх, і всі за одного». У такий спосіб, девіз країни актуалізує дві основні лінгвокультурами швейцарської франкофонії **МОЇ ІНДИВІДУАЛЬНІ ЦІННОСТІ та НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ МОГО НАРОДУ (КРАЇНИ)**, які мають бути тотожними, але, з огляду на багатомовність Швейцарії, емерджентним з вище зазначених культурем є ще один значущий елемент франкофонії у Федерації, а саме, **НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ ІНШОМОВНОЇ (по відношенню до мене) СПІЛЬНОТИ НАРОДУ МОЄЇ КРАЇНИ** або **ІМАГОЛОГІЧНІ НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ МОЄЇ КРАЇНИ**, емерджентна семантика якого залежить від індивідуальної приналежності громадянина до франкомовної або позафранкомовної спільноти, й, відповідно, подається як **МОЇ ФРАНКОМОВНІ НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ** або **ІМАГОЛОГІЧНІ ФРАНКОМОВНІ ЦІННОСТІ СПІЛЬНОТИ МОЄЇ**

КРАЇНИ. Імагологічні чинники є одним із потенційних джерел франкомовної емерджентної інформації, яка реалізується передусім на текстовому рівні за рахунок уживання мовних одиниць та отримання ними у конкретному лінгвокультурному контексті додаткової семантики.

Королівство Бельгія є конституційною монархією, яка обрала за девіз «В єднанні – сила». Історія та політична ситуація в країні зумовили необхідність співіснування на її території трьох офіційних мов – нідерландської, французької та німецької, а, отже, й людей, які сповідають кожен притаманну своїй мові культурну традицію. На півночі (Фландрія) проживає найбільша за кількістю громада, яка розмовляє нідерландською. У Валлонії (південь країни) та Брюсселі розмовляють здебільшого французькою, іноді нідерландською, на сході Валлонії панує німецька мова. Згідно з семантикою бельгійського девізу, на відміну від швейцарського варіанту, сполука індивідуальних лінгвокультурем **МОЇ ІНДИВІДУАЛЬНІ ЦІННОСТІ** формує глобальну лінгвокультурему **НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ НАРОДУ (КРАЇНИ)**, а не заміняє одні цінності іншими, незважаючи на багатомовність Бельгії, семантика девізу нівелює потенційно можливу емерджентну інформацію про імагологічність франкофонії для окремих жителів Королівства, отже у бельгійській національній картині світу **ФРАНКОФОНІЯ** сприймається скоріше як складник глобальної лінгвокультури **НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ НАРОДУ (КРАЇНИ)**, а не як чинник лінгвокультури **ІМАГОЛОГІЧНІ НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ МОЄЇ КРАЇНИ**, що підтверджує емерджентну позитивність, відчуття причетності до всього, що відбувається в країні тощо.

Цікавим чинником функціонування франкомовних дискурсів є той факт, що один й той самий текст набуває різної емерджентності в окремому семантично-асоціативному полі, притаманному представникам тієї чи іншої франкомовної спільноти. В офіційних дискурсах мусульманських франкомовних культур асиметричність, як актуалізація кількох різнорівневих соціальних конструктів, є переважно експліцитною. У такий спосіб, дискурс закону Марокко про медичне страхування фактично починається із звернення до Бога, згадування його величності короля Мохаммеда VI, висловлення

вдячності монарху, потім наводиться посилання на статті Конституції, які уможливили підготовку закону, та його попереднє прийняття Палатою радників, лише після цього починається проголошення саме тексту закону. Отже, у наведеному нижче прикладі можна простежити власне триєдність, висловлену в законі так само, як і у девізі Марокко «Бог, нація, король». Бог дає благословення; король скеровує дії, угодні Богові, на марокканській землі. Лінгвокультурема НАЦІЯ марокканської національної картини світу є багатшаровою, складається з кількох соціально зумовлених компонентів. Перший з них представляє лише обраних з усієї нації людей, які беруть участь у підготовці закону, другий компонент представлений усіма, кому адресований закон, тим, хто буде за ним жити:

LOUANGE A DIEU SEUL!

(Grand Sceau de Sa Majesté Mohammed VI)

Que l' on sache par les présentes – puisse Dieu en élever et en fortifier la teneur!

Que Notre Majesté Chérifienne,

Vu la Constitution, notamment ses articles 26 et 58,

A décidé ce qui suit:

Est promulguée et sera publiée au Bulletin officiel, à la suite du présent dahir, la loi n°65-00 portant code de la couverture médicale de base, telle qu' adoptée par la Chambre des conseillers (...) [8].

Початок та остання частина закону містять посилання на значну кількість реалій марокканського життя – дахіри (dahir, наказ короля), дати за місцевим календарем (ісламським або Хіджри) та Григоріанським календарем тощо. Сьогодні у Марокко співіснують дві офіційні мови – арабська та берберська, а також французька, яка залишається достатньо розповсюдженою, країна є спостерігачем Міжнародної організації франкофонії. Незважаючи на активне „офранцузування” Марокко з часу підписання Фезської домовленості (1912 р.) та протекторат Франції, боротьба за незалежність країни, яка активізувалася наприкінці Другої світової війни, призвела, у 1956 р., до так званої Революції короля та людей, з часів якої Марокко має статус незалежної держави. Отже, у

зв'язку із політичними подіями за останні сто років французька у Марокко змінила свій статус з другої за популярністю мови загального вжитку на найвагомішу іноземну мову. У середній школі Марокко сьогодні розповсюджена арабська, а у ВНЗ французька є вживаною, але рівень володіння нею порівняно з минулим часом є більш низьким.

Лінгвокультурема ФРАНКОФОНІЯ була по-різному представлена у національній картині світу Марокко ХХ ст. – як імагологічні чинники на початку століття, відображення відчуття причетності до подій двох світових війн, ставлення до французької як до засобу, що сприяє інтеграції країни до світової спільноти, а після отримання незалежності – як до засобу спілкування та маркера інтегрованості до Європи, як до чинника професійного спілкування. Проте, ФРАНКОФОНІЯ є досі значним чинником національної картини світу Марокко, країни, якій фактично сьогодні притаманна диглосія, оскільки писемні дискурси значним чином відрізняються від їхнього усного подання. Дослідник марокканського технолекту автошкіл Л. Месауді доводить, що усна інтерпретація правил дорожнього руху значно відрізняється від власне тексту правил, які є офіційним писемним дискурсом масової комунікації, представленим сьогодні переважно арабською мовою, яка досі знаходиться під впливом імагологічних для марокканців французьких традицій організації писемних дискурсів. В арабському варіанті тексту уживаються арабізовані терміни, що калькують франкомовну офіційну термінологію та сприяють ефективності комунікації. Ще у 70-ті роки правила дорожнього руху Марокко подавалися виключно французькою, але останнім часом арабізація сприяла появі та розповсюдженню арабської версії документу, який є дискурсом, що відбиває синтезований документ, укладений на основі інтерферованих актуалізацій нормативної арабської мови та її марокканського варіанту (койне), а також нормативної французької та марокканської французької мов [9, с. 57–59]. В арабському варіанті цього технолекту можна побачити низку адаптованих до арабської запозичень з французької, які сприяють точному поданню інформації [там само, с. 64–68].

В умовах глобалізаційних процесів, які знаходять прояв в усіх галузях життя світової спільноти, зокрема, франкомовної, емерджентними є лінгвокультуреми, що висвітлюють ставлення франкофонів до франкомовних країн, в яких їм доводиться перебувати – навчатися, працювати, знаходитися у відрядженні, бути гостем або туристом тощо. Лінгвокультурема індивідуальної картини світу франкомовної людини **МОЇ ФРАНКОМОВНІ ЦІННОСТІ** фактично відповідає індивідуальному тезаурусу франкофона та закладеному у його свідомості комплексу стереотипів й клішованого сприйняття реалій франкомовної країни, в якій він знаходиться. Лінгвокультурема **НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ КРАЇНИ ПЕРЕБУВАННЯ** відбиває не тільки суб'єктивне бачення франкофоном франкомовного світу, але й чинники, імпліковані країною, громадянином якої він є, або лінгвокультурним тезаурусом, який він вважає за рідний, первинний у своєму житті за ціннісними чинниками.

Спостереження доводять, франкомовні писемні дискурси ЗМІ різних країн переважно мають асиметричний характер й відбивають традиційні та okazіональні лінгвокультуреми індивідуальної й загальнонаціональної франкомовної картин світу. Лінгвокультурема **ФРАНКОФОНІЯ** є складником комплексу індивідуальних та загальнонаціональних цінностей в окремій країні. Крім того, зазначена лінгвокультурема є спільною для всіх національних картин франкомовних країн світу, але позиціонується й сприймається як загальнонаціональна або імагологічна аксіологема, змінювана згідно з об'єктивними чинниками буття суспільств на різних історичних етапах.

Франкофонія є вагомим джерелом емерджентної інформації. Незважаючи на активне уживання інших мов на території франкомовних держав, лінгвокультурема **ФРАНКОФОНІЯ** має переважно позитивну конотацію й пов'язується з розширенням можливостей світової інтеграції країн.

Література

1. Герасимова О. Ю. Дискурс власти в современном обществе / О. Ю. Герасимова // Вестник Челябинского государственного университета.

- Философия. Социология. Культурология. – Челябинск : ЧГУ, 2009. – Вып. 15. – С. 60–64.
2. Жеребило Т. В. Словарь лингвистических терминов / Т. В. Жеребило. – [5-е изд., испр. и доп.]. – Назрань : ООО «Пилигрим», 2010. – 486 с.
  3. Карпов В. А. Язык как система / В. А. Карпов. – М. : УРСС, 2003. – 304 с.
  4. Слышкин Г. Г. Лингвокультурные концепты прецедентных текстов / Г. Г. Слышкин. – М. : Academia, 2000. – 142 с.
  5. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю. С. Степанов. – М. : «Языки русской культуры», 1997. – 824 с.
  6. Терехова Д. І. Психолінгвістичний аспект зіставного вивчення лексичної семантики / Д. І. Терехова // Проблеми зіставної семантики : [зб. наук. ст.] / [відп. ред. О. О. Тараненко]. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2007. – Вип. 8. – С. 74–79.
  7. Amrani H. E. Le statut du français écrit des nouveaux étudiants / H. E. Amrani // Langage et société. – P. : Maison des sciences de l'homme, 2013. – № 1 (n°143). – P. 53–64.
  8. Loi n 65-00 portant code de la couverture médicale de base [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.cnss.ma/sites/default/files/loi-65-00-am0_0.pdf.
  9. Messaoudi L. Le technolecte et les ressources linguistiques. L'exemple du code de la route au Maroc [Електронний ресурс] / L. Messaoudi // Langage et société. – P. : Maison des sciences de l'homme, 2002. – № 1 (n°99). – P. 53–75. – Режим доступу : www.cairn.info/revue-langage-et-societe-2002-1-page-53.htm.

Аннотация

Гапотченко Н.Е. Актуализация лингвокультуремы ФРАНКОФОНИЯ во франкоязычных письменных официальных дискурсах.

В статье изучены основные составляющие актуализации лингвокультуремы ФРАНКОФОНИЯ в лингвокультурном пространстве франкоязычных письменных официальных дискурсов разных стран, проанализирована эмерджентная информация

официальных дискурсов с учетом специфических характеристик общенациональных франкоязычных картин мира в условиях современных глобализационных процессов.

Ключевые слова: лингвокультурема, лингвокультурное пространство, массовая коммуникация, официальный дискурс, франкофония.

Анотація

Гапотченко Н.Є. Актуалізація лінгвокультуреми ФРАНКОФОНІЯ у франкомовних писемних офіційних дискурсах.

У статті простежено основні чинники актуалізації лінгвокультуреми ФРАНКОФОНІЯ у лінгвокультурному просторі франкомовних писемних офіційних дискурсів різних країн, проаналізовано емерджентну інформацію офіційних дискурсів з огляду на специфічні ознаки загальнонаціональних франкомовних картин світу в умовах сучасних глобалізаційних процесів.

Ключові слова: лінгвокультурема, лінгвокультурний простір, масова комунікація, офіційний дискурс, франкофонія.

Abstract

Napotchenko N.Y. Linguistic culturema FRANCOPHONIE actualization within French official written discourses.

This paper examines the basic components of linguistic culturema FRANCOPHONIE in linguistic and cultural space of French official written discourses in different countries. Emergent information in official discourses with regard to the specific characteristics of national francophone world pictures under the conditions of contemporary globalization processes is also analyzed. It is established that a large number of asymmetrically located subjects and objects are combined in official discourses. This phenomenon is explained by the fact that official discourses sender is traditionally quantitatively less numerous than addressee, who is often represented by the whole society.

Linguistic culturema FRANCOPHONIE is common to all national francophone pictures of world, but it is positioned as a national feature or an alien aksiologema, variable in accordance with objective factors at different historical stages. Despite the active use of other languages in the territory of French-speaking countries, linguistic culturema FRANCOPHONIE has positive connotations and is associated with the expansion of global capabilities integration.

Key words: linguistic culturema, communicative space, mass communication, official discourse, Francophonie.